

ULUS DEVLET ANLAYIŞI VE ORTA DOĞU
THE CONCEPT OF NATION-STATE AND THE MIDDLE EAST

Prof. Dr. Nedim İPEK

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Yakın Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı
Ondokuz Mayıs University, Faculty Art of Sciences, Department of History, Department of Modern
History

nipek@omu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-9239-1333

İBD

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi – Ondokuz Mayıs University Journal of Humanities
1/1, Haziran – June 2020 Samsun
E-ISSN: 2717-8072 (Online)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/insanbilimleri>
insanbilimleri@omu.edu.tr

Makale Türü-Article Type : Araştırma Makalesi (Research Article)
Geliş Tarihi-Received Date : 26.04.2020
Kabul Tarihi-Accepted Date : 29.05.2020
Sayfa-Pages : 1 – 8

This article was checked by iThenticate®

Atıf – Citation: İPEK, Nedim, “Ulus Devlet Anlayışı ve Orta Doğu”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi (İBD)*, 1/1, Haziran / June 2020, ss. 1 – 8.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

İnsan Bilimleri Dergisi

Journal of Humanities

1/1, Haziran – June 2020

ss. 1 – 8

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ULUS DEVLET ANLAYIŞI VE ORTA DOĞU *THE CONCEPT OF NATION-STATE AND THE MIDDLE EAST*

Prof. Dr. Nedim İPEK

Öz

Toplumlar tarihi süreç içerisinde şehir devleti, geleneksel devlet ve ulus devlet gibi farklı modellerde devletler kurmuşlardır. Ulus devlet anlayışı 16. Yüzyıl başlarında ortaya çıkmış ve sanayi inkılabını takiben hızla yaygınlaşmıştır. Ulus devletleri teşkilatlandırılan toplum açısından burjuva devleti, yapay ulus devlet ve milli devlet olmak üzere üç gruba ayırabiliriz. Yapay ulus devletlerin bir kısmı Osmanlı coğrafyası üzerinde kurulmuştur. Bu devletleri kuruluş süreci açısından iki döneme ayırmak mümkündür. 1830-1914 yılları arasında Balkan toplulukları ayrı ayrı devletlerin şemsiyesi altına alınırken, Orta Doğu olarak tanımlanan coğrafyada Birinci Dünya Savaşı sonrası emperyalist devletlerin çıkarları doğrultusunda ulus devletler kurulmuştur.

Abstract

In the historical process, societies have established states in different models such as city state, traditional state and nation-state. The nation-state understanding emerged at the beginning of the 16th century and became widespread following the industrial revolution. Nation-states (ulus devlet) can be divided into three groups which are the bourgeois state, the artificial nation-state and the national state (milli devlet), in terms of the society that organizes them. Some of the artificial nation-states were founded on the Ottoman geography. These states are divided into two periods in terms of the establishment process. While Balkan communities were taken under the umbrella of individual states between 1830 and 1914, nation states were established in the geography defined as the Middle East in the interests of the imperial states after the World War I.

Anahtar Kelimeler: Orta Doğu, Ulus Devlet, Milli Devlet.

Keywords: Middle East, Nation-State, National State.

İnsan, yardımlaşmak ve korunmak amacıyla toplu yaşama ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle sınırları belirli bir bölgede bir araya gelenler düzenli yaşamak için devlet terimiyle tanımlanan siyasi bir teşkilatlanmaya gitmiştir. Tarihi süreç içerisinde devletler birbirinden farklı tarzda kurulmuş ve işlemiştir. Farklılaşmayı sağlayan temel unsurları coğrafya, toplumsal anlayış ve zaman olarak sıralamak mümkündür¹.

İlk devletlerin oluşumu ve şekillenmesinde coğrafya etkili olmuştur. Coğrafi farklılıklar toplumların yaşam tarzları ile devlet yapılarının ayrışmasında etkili olmuştur. Aynı dönemde Orta Asya'da bozkır imparatorlukları kurulurken, Mezopotamya'da tarım imparatorlukları, sahillerde oligarşik cumhuriyetler ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişim ve değişim ile ilahi dinlerin yaygınlaşması devlet şekillerinin de aynileşmesine vesile olacaktır.

Batı'da Roma sonrasında feodalite ve müteakiben modern dönem başlayacaktır. Modern dönemin devlet anlayışı ulus devlettir. Ulus devletleri kabaca üç grupta incelemek mümkündür. Birincisi burjuvanın önderliğinde sanayileşmiş toplumların oluşturduğu devletlerdir. Örneğin Fransa, İngiltere, Almanya. Bilindiği üzere bu ülkelerde burjuva, aristokrat ve *ancien rejim* mensupları ile çatışarak *burjuva* veya *ulus devlet* adı verilen siyasi yapıları üretmiştir. İkinci grubu söz konusu devletlerin emperyalist amaçlı yayılabilmek için kurdukları yapay ulus devletler oluşturur. Balkanlardaki Osmanlı topraklarında kurulan Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ bu özellikleri haiz devletlerdir². Çok uluslu topraklarda kurulan söz konusu Balkan devletleri kuruluş sürecinde ve sonrasında kurucu unsurun çoğunluk hale gelmesini sağlayıcı nüfus politikaları geliştirmişlerdir³. Üçüncü grubu emperyalizme karşı direnerek imparatorluğu milli devlete dönüştüren toplumların kurduğu devletler oluşturur. Örneğin, Türkiye.

Batı'da ortaya çıkan ve gelişen ulus devletler dış politika adına mevcut askerî imparatorlukları parçalayıp yerine sözde ulus devletlerin kurulmasını planlamışlardı. Bu planların gerçekleşmesi adına geliştirdikleri projelerden belki de en önemlisi şark politikasıdır. *Şark meselesi*⁴ olarak tanımlanan bu politikanın temel ilgi alanı Osmanlı coğrafyasıdır. Projenin gerçekleşmesi halinde Balkanlardaki Hristiyan toplulukları ayrı devletler şeklinde ortaya çıkarılsa, bölgede Osmanlı siyasi otoritesi sona erer, Batı'nın siyasi ve ekonomik desteğine muhtaç yeni pazarlar oluşur, belki de Katolik ve Protestan

¹ Devlet kavramı ve genel özellikleri için bk. *Devletin Kavramı ve Kapsamı*, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayını, Ankara 1990.

² Nedim İpek, "Osmanlı Coğrafyasında Yapay Ulus Devlet Kurma Projeleri", *Başlangıçtan Günümüze Pontus Sorunu, Yayınlayan Veysel Usta, Ankara 2007, s. 11-28*; Nedim İpek, "Osmanlı Coğrafyasında Kurulan Ulus Devletlerin Oluşum Sürecinde ve Sonrasında Kullanılan Tedhiş Yöntemi", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, Samsun 2017, Samsun, s. 547- 552.

³ Bu göçlerle ilgili geniş bilgi için bk. Nedim İpek, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Trabzon 2006; Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Ankara 1994.

⁴ Geniş bilgi için bk. Kemal Beydilli, "Şark Meselesi", *DVİA*, 38, İstanbul 2010, s. 352-357; Kemal Beydilli, "Şark Meselesi", *Halil İnalcık Armağanı 1, Doğu- Batı* 2009, s. 387- 403.

dünyası karşısında Ortodoks kilisesi milliyet esasında parçalanmış olurdu. Bu politikanın uygulanması sonucu 1870’de on dört olan ulus devlet sayısı Berlin Antlaşması sonrası kurulan Balkan devletleri ile on sekize çıktı. Doksan üç Harbi sonrası müstakil devletlerin kurulması ile neticelenen süreç imparatorlukların parçalanması anlamına gelen *balkanlaşma* teriminin ortaya çıkmasına vesile oldu. Balkanlarda Hristiyan etnik unsurların müstakil devlet kurmaları desteklenirken, Müslümanlara aynı destek verilmemiş, hatta Bosna örneğinde olduğu gibi milli bir teşekkül olarak ortaya çıkmalarına belki de engel olmak düşüncesiyle işgal edilmiştir. Keza Küçük Kaynarca Antlaşması ile oluşturulan Bağımsız Kırım Hanlığı aynı sebep doğrultusunda tasfiye edilmiştir⁵.

Osmanlı coğrafyasında kurulması planlanan yapay ulus devletlerin sınırları hamî veya senarist olarak tanımlanabilecek olan devlet veya devletlerin kendi dengelerini gözeterek gerçekleştirdikleri çizime göre belirlenir. Bu belirleme esnasında toprak üzerinde yaşayan topluluğun etnik veya kültürel yapısı, bundan daha önemlisi iradesi dikkate alınmaz. Devletlerin sınırları çizilirken etnik ve kültürel coğrafya dikkate alınmayarak milletler parçalanmış, topluluklar birbirine karşı ötekileştirilmiştir. Ülkenin bir bölgesinde yoğun bir şekilde yaşayan bir azınlık nüfus bırakılmıştır. Aslında siyasi haritaların çizildiği kongre ve konferansların düzenlenme amacı büyük devletlerin aralarında bozulan dengeleri yeni bir genel savaşa yer vermeden sağlamaktı.

İkinci aşamada sınırları belirlenen topraklar üzerinde yaşayan topluluk içerisinde devlete adını verecek etnik çekirdek seçilir. Sonraki aşamada hedef toplum diğer unsurlardan uzaklaştırılmaya çalışılır. Bunun için de ötekileştirme yöntemine başvurulur. Farklılaştırmada ilk etapta dinî ve eğitim kurumları kullanılır. İkinci aşamada tedhiş örgütleri devreye sokulur. Son aşamada ise yabancı ordunun askerî harekâtı ve işgali devreye girer. Bazen sınırları belirlenen topraklar üzerinde göçmen unsura istinaden ulus devletler kurdurulmuştur. Örnek: İsrail, Ermenistan, ABD, Kanada.

Osmanlı Devleti Batı’nın şark siyasetine iki farklı şekilde karşı koymuştur. Bu siyasete karşı geliştirdiği birincil politikası mevcut sınırlarını ve nüfus yapısını koruyarak ulus devlete dönüşmektir. İkincisi Balkanlarda, Kafkaslarda, Güney Anadolu’da ve Kıbrıs’ta sınırları dışında kalan halkının çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu yerlerde yerli halka verdiği maddi destekle devlet yapılına girmesini sağlamaktı.

Bu gelişim ve değişim 1820-1920 yılları arasında Osmanlı coğrafyasındaki siyasi haritanın yeniden çizilmesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Neticede Birinci Dünya Savaşı’na kadar Kuzey Afrika’daki topraklar doğrudan işgal edilirken Balkanlarda Batı projesi sonucu yeni devletler şekillenmiştir. Birinci Dünya Savaşı arta kalan Osmanlı topraklarının yeniden şekillendirilmesi hareketidir. Bu politikaya tepki sonucunda Balkanlarda 1878’de Rodop Hükümet-i Muvakkatesi ve 1913’te Garbi Trakya Cumhuriyeti kurulurken; Kafkaslarda Birinci Dünya Savaşı sonrası Kuzey Kafkasya (Dağıstan), Azerbaycan, Ahıska, Aras, Cenubi Garbi Kafkas

⁵ Hakan Kırımlı, *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905- 1916)*, s. 2010.

Cumhuriyetleri ortaya çıkacaktır. Anadolu'nun güneyinde ve Akdeniz'de ise 2 Eylül 1938'de Hatay Cumhuriyeti kurulacaktır. Bunlardan Azerbaycan hariç diğerleri geçici statüde kurulmuş ve ilk fırsatta Türkiye'ye iltihaki hedeflemiştir⁶. Bilindiği üzere bu hedefe sadece Hatay'da ulaşılabilmiştir. Belirtmek gerekirse 1983'te KKTC bağımsızlığını ilan etmiştir.

20. yüzyılın başında Orta Doğu kavramı üretildi. Aslında toplumlar felsefelerine göre isimler verirler. Devlet ve coğrafya isimleri bu nedenle toplumdan topluma farklılaşabilmektedir. Batılı toplumlar devletleri isimlendirirken toplumun isminin sonuna ya veya ya eki getirerek ülke ve devlet ismi türetmişlerdir. Asya'da hanedana dayalı isimlendirmeye gidilmiştir. Abbasi, Osmanlı gibi. Dünyayı Eski Yunan *medenî güney* ve *barbar kuzey*; Romalılar *doğu* ve *batı*, Müslüman coğrafyacılar *el-mağrip* ve *el-maşrik* şeklinde tasnif etmişlerdir. Batı kendini merkeze koyarak diğer ülkeleri *Uzak Doğu*, *Yakın Doğu*, *Orta Doğu* şeklinde tanımlayabilmiştir. İngiliz ordularının doğu sömürgelerine lojistik destek vermek için Londra ve Doğu'nun ortasında bir merkeze ihtiyaç duymuştu. Orta Doğu terimi bu ihtiyaçtan ortaya çıktı. Bölge Doğu (Bombay) ve Batı (Londra) arasında orta bir yerde yer alıyordu. Londra ile Hindistan arasındaki yazışmalarda bölge ilk kez Orta Doğu ya da Yakın Doğu adlarıyla anılmaya başlandı. Dünya Savaşı bittiğinde Yunanistan ve Güney İtalya Yakın Doğu kabul edilirken, Yakın Doğu'nun doğusu ile Afganistan arasındaki bölgeye Orta Doğu ismi verildi. İkinci Dünya Savaşı ertesinde Orta Doğu'nun sözlük anlamı istikrara kavuşurken, Orta Doğu halkları istikrardan oldu. Orta Doğu coğrafyasının herhangi bir kültürel, sosyal, coğrafi iktisadi, siyasi bir ortak özelliği olmamasına rağmen ortak bir adla anılmasının asıl nedeni budur. Orta Doğu siyasi bir tanımlamadır. Bu nedenle doğal bir sınırı yoktur. Herkes kendisine göre değişik sınırlar çizebilmiştir. İlk defa Amerikalı deniz tarihçisi Alfred Thayer Mahan, Arabistan ile Hindistan arasındaki bölgeyi ifade etmek için kullandı. *The Times* gazetesi bu kavramın gelişmesi ve kamuoyunda benimsenmesini sağladı. Orta Doğu kavramı 20. yüzyılın başlarında sözlüklere girdi. Hint Kral Naibi Lord Curzon Hindistan'a yakın yerleri tanımlamak için 1911'de bu kavramı kullandı. Kavram böylece siyasallaştı. Genel savaş sonrası kavramın kullanımı yaygınlaştı. Bu dönemde Hindistan ile İstanbul arasındaki ülkelerin tamamı Orta Doğu'nun sınırlarına dahil edildi. Asya ülkeleri ve Birleşmiş Milletler Orta Doğu yerine Güneybatı Asya, Yakın Doğu, Batı Asya isimlendirmesini kullanıyorlardı⁷.

İtilaf devletleri genel savaş esnasında imzaladıkları gizli anlaşmalarla Orta Doğu adı verilen coğrafyayı aralarında paylaştılar. Ancak bölgede varlığını hissettirmek isteyen ABD bu amaçla geliştirdiği Wilson ilkeleri

⁶ Nedim İpek, "Ulus Devlet Anlayışı ve Aras Türk Hükümeti", *Tarih ve Kültür Ekseninde Orta-Aras Havzası*, Ankara 2018, s. 77- 102; Adil Dağıstan, Adnan Sofuoğlu, *Belgeler Işığında Bağımsız Hatay Devleti'nin Kuruluşu ve Türkiye*, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 21/62, Ankara 2005, s. 421- 451; İbrahim Şirin, "İki Hükümet Bir Teşkilat: Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'nden Cenub-î Garbî Kafkas Hükümeti Muvakkate- i Milliyesi'ne" *History Studies*, 6/2, (2014), s. 125- 142.

⁷ Gökhan Çetinsaya, "Orta Doğu", *TDİA*, 33, İstanbul 2007, s. 403- 407; William Cleveland, *Modern Orta Doğu Tarihi*, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 2008.

çerçevesinde söz konusu gizli anlaşmaları tanımayacağını, her topluluğa kendi devletlerini kurma hakkı vereceğini ilan etti. Bunun üzerine Fransa ve İngiltere bir deklarasyon yayımlayarak Orta Doğu'da halk iradesi ile devletlerin kurulacağını ilan etmek zorunda kaldı. İtilaf devletleri bu kararları aşmak için manda idaresi yöntemini buldular. Manda idaresi dünya kamuoyuna modern devlet modeli olarak tanıtıldı. Mandaterlik az gelişmiş ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek bir düzeye eriştirip bağımsızlığa kavuşuncaya kadar Milletler Cemiyeti'nin koyduğu şartlar dahilinde yönetmek için emperyalist devletlere verilen yetkidir. Aslında yeni sistem geleneksel sömürgecilikten pek de farklı değildi. 28 Haziran 1919 tarihli Milletler Cemiyeti Mukavelesi'nin 22. Maddesine istinaden işgal sahasındaki Orta Doğu topraklarının bir kısmı üzerindeki yönetim yetkileri bölgeyi sözde bağımsızlığa hazırlamak şartıyla galip devletlere devredilmiştir. Örneğin Fransa 24 Temmuz 1922'de Suriye ve Lübnan'da mandater devlet statüsüne ulaştı. Fransa Arap milliyetçiliğinin yayılmasını önlemek için Suriye'de *Alevi*, *Sünni* ve *Dürzi* bölgelerinden oluşan bir federe yapı planladı⁸.

Fransız manda idaresinin kurulduğu bir diğer saha Lübnan'dır. 1840-1860 yılları arası Lübnan sahasında Dürzi – Maruni çatışması vardı. Avrupa çözümü Dürzi ve Marunilere ait emirlikler kurmakta buldu. Fransa Marunilerin inisiyatifinde özel bir idari sistem; Rusya ise Katolik ve Ortadokslara ait iki ayrı prenslik önerir. Sözde diğer yerlerde baskı görecektir olan Hristiyanların sığınacağı bir yurt olacaktır. İngiltere ise Maruni, Dürzi ve Rum kaymakamlıklarının kurulmasını tercih eder. Neticede 1861'de Katolik Ermeni mutasarrıfının idaresinde Cebel-i Lübnan müstakil idaresi oluşur. 31 Ağustos 1920'de Büyük Lübnan Devleti ilan edilir. 1920-1926 yılları arasında 6 Fransız tarafından idare edilen Lübnan 1926'da Lübnan Cumhuriyeti olur. Yeni idare iç işlerinde serbest, dış ilişkilerde Fransa'ya tabi idi. Fransız manda idaresi ancak 1943'te sona erdi.

Benzer bir uygulamayı Filistin topraklarında görmeyiz. 1841'de müstakil Kudüs sancağı kurulur. Kırım Savaşı sonrası Sayda eyaletine bağlanır. 19. yüzyılın sonunda Kudüs, Nablus, Akka sancakları Filistin olarak isimlendirilir. 1890'da Kudüs müstakil mutasarrıflıktır artık. Birinci Dünya Savaşı sonrası Milletler Cemiyeti 1920'de Filistin üzerinde İngiliz mandasını tanıdı. Bundan İngiltere ve Fransa Musevi göçmenlere çok kısıtlı bir giriş hakkı tanımıştı. İkinci Dünya Savaşı öncesi kaçmayı başaran 500 bin Musevi'nin 1/3'ü bu fırsattan yararlanarak Filistin'e yerleştirilmişti. İkinci Dünya Savaşı ve sonrası bölgeye yönelik Yahudi göçü artarak devam etti. 1948 yılında İsrail Devleti kuruldu. Netice itibarıyla yaklaşık yüz yıllık bir süreçte dünyanın çeşitli noktalarından Filistin topraklarına Yahudi nüfus göç ettirildi. Ve bu nüfusa istinaden İsrail Devleti kuruldu. Böylece Batı bir taraftan yabancı bir kültürden kurtulurken diğer taraftan bu devlet vasıtasıyla Orta Doğu'daki menfaatlerini korur oldu. Buna karşılık Batı ve Arabistan'da telif edilen eserler de Osmanlı'nın Arap milliyetçiliğine karşı Musevileri Filistin'e yerleştirmeyi planladığı iddia edilebilmiştir⁹. Arap'a karşı Musevi oynanıyordu. Yani böl,

⁸ İrfan Acar, *Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu*, Ankara 1989.

⁹ Bayram Kodaman, Nedim İpek, "Yahudilerin Filistin'e Yerleştirilmeleriyle İlgili Olarak 2. Abdülhamid'e 1879'da Sunulan Layiha", *Bellekten*, 219, Ankara 1994, s. 565- 579;

yönet politikası uygulanır. Keza 1921 yılında Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal yönetiminde Irak'ta ve kardeşi Abdullah yönetiminde Ürdün'de İngiliz manda idareleri kuruldu. Söz konusu manda idareleri yaklaşık 1950 yılına kadar sürdü.

Fransa genel savaş öncesi işgal ettiği yerlerde hâkimiyetini sürdürmeye devam etti. Fas, Cezayir, Tunus ancak İkinci Dünya Savaşı sonrasında müstakil hale gelebildi. Bu bölgeler Fransa'nın bir taraftan ham madde ihtiyacın karşılarken diğer taraftan emek gücünü de temin etmiştir. İngiltere ise genel savaş sonrası Hindistan'daki yapısını korurken Orta Doğu olarak tanımladığı ve işgal altında bulundurduğu coğrafyada farklı bir uygulamaya gitti. Örneğin işgali altındaki Mısır'ın 28 Şubat 1922'de bağımsızlığını tek taraflı olarak ilan etti ve yönetimin başına Mehmet Ali Paşa hanedanına mensup Ahmet Fuat'ı getirdi. Ancak konulan kayıtlar İngiltere'ye Mısır'a sürekli müdahale imkanı vermekteydi. Dolayısıyla bağımsızlık şekilden öteye geçemedi.

Orta Doğu sınırları dahilinde kalan ve Arapların yoğun olarak yaşadığı yerlerdeki bölgesel hanedanların yetkileri 1750- 1812 yılları arası arttırılmıştı. Bu dönemde pek çok hanedan türedi. Bunlardan birisi de Muhammed bin Abdulvahhap Suud idi. Mayıs 1914'de Osmanlı- Suudi antlaşması ile Necid bölgesi İbn-i Suud'un nüfuz sahasına terk edilmiş ve hakimiyetin babadan oğula geçmesi kabul edilmiştir. Genel savaşta Arap yarımadasında müşterek bir idare yoktu. Hicaz, Şerif Hüseyin; Neced İbn-i Suud; Asir, İdris; Yemen ise İmam Yahya tarafından yönetiliyordu. İngiltere Şerif Hüseyin'e Hicaz kralı unvanı verdi ve bağımsız bir Arap devleti vaat etti. 1916 yılında isyan eden Şerif Hüseyin kendisini Arabistan kralı ilan etti. Şerif Hüseyin'in isyanına Arapların çoğu iştirak etmedi. Genel savaş sonrası bölgenin en güçlüsü İbn-i Suud olur. Arabistan'da iki güç vardı: Neced Sultanı İbn-i Suud, Hicaz Kralı Şerif Hüseyin. İngilizler Şerif Hüseyin'i terk edip Abdülaziz bin Suud'a destek verdi. İbn-i Suud savaştan sonra Şerif Hüseyin'i Mısır'a kaçırdı. Mart 1920'de Faysal kendisini Filistin, Lübnan ve Suriye'nin başına kral ilan etti. San Remo bunu kabul etmedi. Faysal Temmuz 1920'de tahttan indirildi. Abdülaziz İbn-i Suud Ocak 1926'da kendisini Hicaz kralı ve Neced sultanı ilan etti. İngiltere 1927'de Suud'u tanıdı. İbn-i Suud 1932'de krallığını ilan etti.

Sonuç

Ulus devletleri oluşum ve yapısal açıdan üç gruba ayırmak mümkündür. Birinci grubu toplumun ve devlet yapısının eş zamanlı olarak oluştuğu Batı tarzı liberal ulus devletlerdir. Bu tür devletler sanayi inkılabını müteakip pazar ve hammadde sorununu çözmek adına emperyalist politika izlemiştir. Batılı devletlerin bu politikaları yeni ulus devletlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır.

Kemal Karpat, *Orta Doğu'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Çev. Recep Boztemur, İstanbul 2006.

19. yüzyıldan itibaren Batı, şark meselesi isimli proje ile Osmanlı'ya etnik milliyetçiliği dayattı. Bu politikanın sonunda 1914'e kadar Balkanlarda Hristiyan unsurun yoğun olduğu yerlerde Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ devletleri kuruldu. Balkanlarda Müslüman unsura aynı fırsat tanınmadı. Bosna-Hersek Avusturya tarafından işgal edildi. Balkanlarda büyük Slav yapılanmasına engel olur düşüncesiyle bağımsız Arnavut devletinin kurulmasına ses çıkarılmadı.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında mağlup devletlerin coğrafyasında farklı bir dil ve kültürel özelliklere sahip olanlar ulus olarak tanımlanacaktı. Ulus olarak tanımlanan toplulukların da kendi kaderini tayin hakkı talep etmesi meşru sayılacaktı. Bu düşünceden hareketle Anadolu'da İonya, Ermenistan ve Pontus isimli devletlerin kurulması planlandı. Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa liderliğinde Türk halkı bu plânı bozarak Misak-ı Millî sınırları içerisinde Osmanlı İmparatorluğunu Türkiye milli devletine dönüştürme projesini başlattı ve başarılı oldu.

Galip devletler Orta Doğu olarak tanımladıkları coğrafyanın siyasi haritasını çizerken genel savaş öncesi politikalarında değişikliğe gittiler. Bu çerçevede Orta Doğu'da İsrail Devleti'nin temelleri atılırken Arap toplulukları Fransa ve İngiltere'nin mandaterliğinde birçok devletçiğe ayrılacak şekilde organize edildi.

Kaynakça

- ACAR, İrfan, *Lübnan Bunalımı ve Filistin Sorunu*, Ankara 1989.
- CLEVELAND, William, *Modern Orta Doğu Tarihi*, Çev. Mehmet Harmanlı, İstanbul 2008.
- DAĞISTAN, Adil, Adnan Sofuoğlu, Belgeler Işığında Bağımsız Hatay Devleti'nin Kuruluşu ve Türkiye", *Atatürk Araştırma Dergisi*, 21/62, Ankara 2005, s. 421- 451.
- Devletin Kavramı ve Kapsamı*, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayını, Ankara 1990.
- İPEK, Nedim, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Ankara 1994.
- İPEK, Nedim, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Trabzon 2006.
- İPEK, Nedim, "Osmanlı Coğrafyasında Yapay Ulus Devlet Kurma Projeleri", *Başlangıçtan Günümüze Pontus Sorunu*, Yayınlayan Veysel Usta, Ankara 2007, s. 11- 28.
- İPEK, Nedim, "Osmanlı Coğrafyasında Kurulan Ulus Devletlerin Oluşum Sürecinde ve Sonrasında Kullanılan Tedhiş Yöntemi", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, Samsun 2017, Samsun, s. 547- 552.
- İPEK, Nedim, "Ulus Devlet Anlayışı ve Aras Türk Hükümeti", *Tarih ve Kültür Ekseninde Orta-Aras Havzası*, Ankara 2018, s. 77- 102.
- KARPAT, Kemal, *Orta Doğu'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, Çev. Recep Boztemur, İstanbul 2006.

- KIRIMLI, Hakan, *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Milli Hareketler (1905-1916)*, s. 2010.
- KODAMAN, Bayram; Nedim İpek, “Yahudilerin Filistin’e Yerleştirilmeleriyle İlgili Olarak 2. Abdülhamid’e 1879’da Sunulan Layiha”, , *Belleten*, 219, 1 / 1994, s. 565- 579.
- SMITH, Anthony, *Milli Kimlik*, Çev. Bahadır Sinan Şener, İstanbul 1994.
- ŞİRİN, İbrahim, “İki Hükümet Bir Teşkilat: Garbî Trakya Hükümet-i Muvakkatesi’nden Cenub-î Garbî Kafkas Hükümeti Muvakkate-î Milliyesi’ne” *History Studies*, 6/2, (2014), s. 125- 142.